

Суду України» (у співавт., 2007); «Загальна теорія держави і права: основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції» (у співавт., 2008); «Порівняльне правознавство (правові системи світу)» (у співавт., 2008); «Моніторинг ефективності законодавства: мета, критерії, реальність» (у співавт., 2009); «По лінії всеукраїнських інтересів (корені і досвід української державності)» (2010); серія вид. «Із першоджерел», присвячена актуальним питанням Укр. революції 1917–21 (у співавт., 2012); «Європейські правові стандарти та їх імплементація в українське законодавство» (у співавт., 2013); «Європейські стандарти законотворчої діяльності» (2014); «Конституція – правне обличчя всієї країни (нереалізовані сторінки сучасного конституційного процесу)» (у співавт., 2014); «Вступ до європейського парламентського права» (у співавт., 2015); «Законодавче забезпечення депутатської діяльності: міжнародно-правові стандарти та зарубіжний досвід» (у співавт., 2015); «Досвід децентралізації у країнах Європи» (2015); «Довідник з практичного конституціоналізму» (у співавт., 2015); «Моніторинг колізій і прогалін у законодавстві України» (у співавт., 2016); «Парламентська коаліція: вітчизняний досвід та європейська практика» (у співавт., 2016).

Брав участь у розробці проектів Конституції України, Конституції Автономної Республіки Крим, багатьох ін. законопроектів. Веде активну наук. та наук.-організ. діяльність. Був членом Президії Вищ. атестаційної комісії України. Є членом Держ. акредитаційної комісії України, Наук.-методичної ради Ген. прокуратури України, Науко-

во-консультативної ради при Вищ. адм. суді України, Нац. комісії з радіаційного захисту нас. України. З 2004 є членом укр. нац. групи Постійної Палати Міжнар. третейського суду (м. Гаага). Член Конст. Асамблеї України.

Заслужений юрист України (2004). Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (2010), орденом «За заслуги» II ступеня (2016), Подякою Ген. прокуратури України (2011). Лауреат Держ. премії України в галузі науки і техніки (2002), лауреат премій НАН України ім. М. С. Грушевського (1991), ім. М. П. Василенка (2003) та ім. М. Костомарова (2014), почесними грамотами Кабінету Міністрів України (2004), ВР України (2011).

В. Д. Гончаренко.

КОРО́ННИЙ КРАЙ – адм.-тер. одиниця Австрійс. (з 1867 – Австро-Угор.) імперії у 18 – на поч. 20 ст. Наприкін. 18 ст. частина західноукр. етнічних земель – Схід. Галичина, Півн. Буковина та Закарпаття перебували у складі Австрійс. імперії. У 1774 австрійс. уряд на приєднаних територіях створив окр. К. к., який мав такі назви: «Королівство Галичини і Лодомерії (Володимирії)», «Королівство Галичини і Володимирії разом з Великим князівством Краківським з князівствами освенцімським і заторським» із центром у Львові, а згодом – К. к. Галичини. Його територія охоплювала Івано-Франківську, Львів., центр. та південну частини Тернопільської, Чернів. обл. України, Перемишльського, Жешівського, Тарнівського, Новосандецького й частини Краківського та Бельського воєводств Польщі. Адм. кордони К. к. неодноразово змінюва-

лись. До складу Галицької провінції 1786–1849 входила Буковина, 1795–1809 – велика територія між річками Пилиця й Зах. Буг (Нова, або Зах. Галичина); 1809–15 від Галичини був відокремлений Тернопільський окр. (входив до складу Росії); 1809–46 – тер. Кракова та його околиць, де у 1815 була утворена Краківська республіка. Адм. поділ краю передбачав утворення 6 округів (циркулів), які у свою чергу поділялися на 59 дистриктів (у 1777 кількість дистриктів становила 19). У 1780–86 поділ на дистрикти ліквідовано й утворено 18 округів, 12 із яких становили укр. частину краю – Схід. Галичину. У 1786–1849 Півн. Буковина входила до складу королівства як 19-й округ. У 1846 адм.-тер. поділ Галичини передбачав поділ на 74 повіти (у окр. місцевостях називалися староствами).

У К. к. запроваджувалася загальноприйнята в д-ві централізована система управління. До 1849 адм. апарат Галичини очолював губернатор. Конституцією 1849 у Галичині було скасовано губ. правління, ліквідовано посаду губернатора та створено намісництво на чолі з намісником, якого призначав і відкликав імператор. Намісник ніс персональну відповідальність за стан ведення справ у намісництві. Крайовим намісникам підпорядковувалися поліція, крайові та повітові органи управління, управи міст. Окружну, а потім і повітову ланку держ. влади очолювали старости. У кожному окрузі була утворена рада, викон. органом якої був окружний викон. к-т. Функції управління у містах Галичини здійснювали бургомістри та магістрати. Найнижча ланка органів місц. самоврядування –

села – залишилася в компетенції поміщиків, а управління від їхнього імені здійснювалося війтами, які очолювали села. Органами крайового самоврядування були становий сейм (1775–1848 Галицький сейм) з дуже обмеженою компетенцією та постійний становий к-т із 7 членів, обраних на 6 років.

У лют. 1861 австрійс. імп. Франц-Йосиф I для посилення свого панування в Галичині створив крайовий сейм, який став законод. органом. Викон. органом сейму був крайовий к-т. До складу к-ту входили польс. поміщики та представники великої польс. буржуазії й, як правило, обирався один українець. Сейм скликався на чергові сесії за розпорядженням імператора один раз на рік у Львові. У галузі місц. самоврядування сейм здійснював вищ. нагляд за управлінням госп-вом з боку органів повітів, міст і сіл. Питання компетенції та порядку роботи галицького сейму регулювалися крайовим статутом 1861 та тимчасовим регламентом 1865. Уся діяльність сеймів підпорядковувалася центр. владі. Імператору належало право скликання та розпуску сеймів, призначення нових виборів. Безпосереднє кер-во крайовим виб. органом здійснювали голова (маршалок) сейму та його заст., які призначалися імператором. Посаду маршалка галицького сейму посідав, як правило, представник польс. магнатів, а заст. – львів. греко-катол. митрополит. Крайові сейми були однопалатними органами й обиралися на 6 років. До складу сеймів автоматично (за посадою) входили т. зв. вірилісти – правлячі архієпископи та єпископи трьох християн. обрядів (4 – римо-ка-

тол., 1 – вірмено-катол., 3 – греко-катол.) і ректори Львів. та Краківського ун-тів. Вибори до сеймів були нерівними для різних соц. верств нас. Куріальна виб. система поділяла виборців на 4 курії (великих землевласників, торгово-пром. палат, великих міст та невеликих міст і сільс. громад), кожна з яких окремо обирала депутатів до сейму. Високий майновий ценз надавав змогу брати участь у виборах лише 9–10% нас. Відкрите голосування давало надзвичайно великі можливості для зловживань із боку держ. адм. апарату. Сейм налічував спочатку 150, а згодом – 161 депутата. Щодо нац. складу, то депутати Галицького крайового сейму були переважно поляками. Укр. депутати, політики та громад. діячі мали надзвичайно обмежені можливості для здійснення своєї діяльності, оскільки з боку імперських органів та польс. шляхти докладалося багато зусиль з метою недопущення їх до законод. та викон. органів влади. Крайові сейми були обмежені у своїй компетенції й управляли своїм власним майном, культ. та шкільними справами, лісовим та сільс. госп-вом тощо. Також до компетенції крайових сеймів належало затвердження крайового бюджету. У сеймі із числа депутатів створювалися постійні комісії, яких наприкін. 19 ст. було 12 (адм., банк., бюдж., гірнична, гмінна, крайового госп-ва, петиційна, пром., санітарна, шкільна, шляхова, юрид.); на поч. 20 ст. – 4 (дисциплінарна, залізнична, податк., сільс.). Крайовий сейм здійснював нагляд за повітовими міськ. та сільс. органами та затверджував їх рішення з різних питань. Фактично Галицький сейм припинив свою діяльність

у 1914, а сам факт розпаду Австро-Угорщини у жовт. 1918 поклав кінець існуванню Галицького крайового сейму.

Для належного функціонування судоустрою, судочинства та наглядових органів на тер. К. к. Галичини було започатковано суд. реформу. Імп. патентом від 14 черв. 1849 № 278 визначено нову суд. орг-цію Австрії. Вона складалася із судів таких рівнів: повітових судів одноособових, а для деяких справ – колег.; крайових судів; вищ. крайових судів; Найвищ. трибуналу. Окрім них мали утворитися «каузальні суди» для торг., векс. і мор. справ. Суд. реформа передбачала черговість виконання нововведень для різних К. к. Так, для Галичини було вид. окр. розпорядження від 6 листоп. 1850 № 621. Реально ж суд. реформа впроваджувалася протягом 1853–55. Для нагляду за додержанням законності на тер. К. к. при кожному суді було запроваджено органи прокуратури, які, функціонуючи окремо від суд. гілки влади, брали участь водночас у здійсненні нагляду за діяльністю працівників суду. Окремо у системі органів прокуратури з підпорядкуванням м-ву фінансів Австрії у К. к. утворено Галицьку фін. прокуратуру для захисту майнових інтересів д-ви.

Із 1848 окр. укр. політ. сили активно та наполегливо ставили питання перед владою Австрійс. імперії про утворення К. к. з укр. земель Галичини, Буковини, Закарпаття та вимагали реформувати систему виборів до сеймів. Указані вимоги не були виконані австрійс. урядом. І тільки у лют. 1918 у Брест-Литовську уряд Австро-Угорщини підписав угоду з УНР (таємний протокол до Брестського мирного до-

говору) про те, що з укр. частин Галичини та Буковини до 31 лип. 1918 буде утворено окр. К. к. Але Австро-Угорщина, скориставшись нестабільним внутр.-політ. становищем України, 4 лип. 1918 анулювала цю угоду.

Лит.: Кульчицький В. С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині XIX – на початку XX ст.). Л., 1965; Кугутяк М. Галичина: сторінки історії: нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ, 1993; Кульчицький В. С., Мікула Т. Апарат управління Галичиною і Буковиною за австрійською конституцією 1867 року // Вісник Академії правових наук України, 1999, №3; Історія України: нове бачення / за ред. В. А. Смолія. К., 2000; Едер П. Організація, структура та компетенція Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.) // Право України, 2005, №4.

Н. С. Стеценко.

КОРО́ННИЙ СУД (польс. – *Sąd Koroński*) – королів. суд у Польщі у 14–16 ст. Був найвищ. суд. інстанцією і вважався виразником і носієм вищ. справедливості. Король поруч із земс., городськими і підкоморськими судами міг розглядати будь-яку справу – від найскладнішої до найдрібнішої. Правда, сам він рідко особисто брав участь у розгляді справи, про яку йому доповідали придворні урядовці. Переважно він призначав для розгляду справи спец. придворних суддів – комісарів, які вирішували справу від його імені. Проте було обов'язковим, щоб суд відбувався при королів. дворі, і крім того, король із двором часто роз'їжджали по країні, отож, коли він прибував до тієї чи ін. землі, її земс. суд призупиняв свою діяльність, судді з'являлися до короля

й інформували його про всі справи, що надійшли на їх розгляд. Король розглядав їх сам, або знову ж таки доручав це зробити своїм урядовцям, або особам духовним чи представникам міськ. адміністрації (залежно від характеру справ). Такий суд називався асесорським, або комісарським, але все одно вважався королів. судом. Це був суд тимчасовий, «одноразовий».

Суд короля звався ще судом *in curia*. До компетенції К. с. належали важливі справи, зокрема такі, які не мали права вирішувати звичайні суди, тобто справи «публ.» характеру (*cause juris communis*): бунт, повстання, держ. зрада, образа чи посягання на осіб королів. крові, справи про маєтності і прибутки короля; справи, за які особам вищ. станів загрожувала втрата життя, честі, дворянського звання і маєтку; скарги на держ. урядовців з приводу їх діяльності; справи, щодо спорів між станами чи палатами сейму щодо їх повноважень, привілеїв і т. ін.; іноді – справи щодо скоєння тяжких крим. злочинів (переважно осіб вищ. станів).

Коли у практику польс. судочинства у 16 ст. увійшла апеляція (1523), до К. с. почали надходити численні апеляц. скарги на рішення і вироки нижчих судів. Унаслідок цього кількість нерозглянутих апеляцій у К. с. почала швидко зростати: суд не справлявся з їх напливом. Отож, у 1578 замість К. с. було утворено іншу найвищу суд. інстанцію – Коронний трибунал. Продовжував брати участь у судочинстві і король, але вже не одноособово чи разом з асесорами-комісарами, а спільно з верх. палатою Сейму – Сенатом, унаслідок чого цей суд став називатися сеймовим судом.

УДК 340(477)(031)

ББК 67(4УКР)я2

В27

Редакційна колегія 1-го тому:

**В. Д. Гончаренко (голова редколегії),
О. В. Зайчук, В. М. Єрмолаєв, В. В. Лемак,
В. О. Рум'янець, І. Б. Усенко, О. Н. Ярмиш**

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Х. : Право, 2016.

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 1 : Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 848 с. : іл.

ISBN 978-966-937-049-5

Видання є систематизованим зводом знань про суспільний, державний лад, джерела й основні інститути права, які характеризують багатовікову історію українського державотворення.

Розраховане на науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також усіх тих, хто цікавиться історією держави і права України.

УДК 340(477)(031)

ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-049-5 (т. 1)

ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2016

© Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2016

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2016

© Видавництво «Право», 2016